

ЛІВІГАРДА

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
НА ЕМІГРАЦІЇ

Читайте в цьому числі:

Велике сумівське свято у Фраймані
Герої Базару

Каторга в „раю“
Московська суть

Українське громадянство табору Годенав (англійська зона) вітає своїх синів і доночок, що стали під прapor СУМ'я.

ІЗ ДАЛИНИ БУРЕМНИХ РОКІВ...

(В роковини 1 листопада 1918 р.)

Не один раз на українські землі настігав наїзник, палічи й руйнуючи міста та села й катуючи населення, і не один раз український народ підводився з полум'я і диму, брав до рук зброю й бив наїзника, звідки б він не прийшов — з Заходу чи Сходу. І, згадуючи Листопадові Дні, нам важливо ще раз підкреслити, що тільки збройна, безкомпромісова боротьба українського народу за своє національне визволення може привести до перемоги над усіма ворогами нашої свободолюбивої нації.

С. ЧЕРКАСЕНКО

В ДЕНЬ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА

І знов — котрий це вже раз? —
Зійшлися ми в одній родині,
Щоб помянуть той славний час,
Коли в офіру Батьківщині
Себе принесли кращі з нас...

У бурях дикої війни
Валились трони і держави,
Народів славні сини
Вже розбивали кайдани
В потоках крові, в блисках слави.

І наші лицарі у бій
Ішли за волю України:
Замаяв прapor дорожий
В вогнях юнацьких буйних мрій,
В піснях червоної калини.

Але... весь світ повстав на нас,
Не дав загоїть навіть рані,
І хоч наш дух тоді не згас,
Та ніс уже лихий нам час
Нову неволю і кайдани.

Може у революційно-визвольному процесі 1918-19 р. р. бракувало координації всіх українських сил, може тоді українська справа мало була зарепрезентована перед світом, але дата Першого Листопада залишиться в історії боротьби українського народу за свою самостійність як свято збройної перемоги над тогодчасним окупантом Західньо-Українських Земель.

Із далини буремних років над нами височить Чин 1-го Листопада,

Устав і знов упав наш Львів,
Над ним навис туман кривавий,
Покрив собою і бійців,
Вкраїні рідної синів,
Що впали там — на полі слави.

І от що-рік, в ті самі дні,
Свої зміряємо ми сили...
Та не ридання вже — о, ні!
Про перемогу лиш пісні
В нас викличутуть святі могили...

Хай мертві сплять... Не ворушіть
Слізми гіркими іх спокою:
В вогневій пісні розпаліть
Свої сердця в цю славну мить
Жаданням помсти, чаром бою!

Прapor борців міцніш тримай,
Хто любить Волю, любі друзі.
І заповіт святий сповни:
Не трати часу в даремній тузи!
І не ридай, а здобувай!

що вів українські війська на визволення нашого прадавнього міста Львова, поневоленого західнім ворогом. Безсмертна ідея самостійності державності керувала свідомістю українських вояків 1918 року, ведучи їх на бій за відвічні ідеали нашого народу.

Чин та ідея українських збройних сил перемогли. Першого листопада 1918 року українські війська здобули Львів. Населення міста вітало своїх переможців, що сірим осіннім ранком 1 листопада проходили вулицями визволеного Львова, а в височині над містом майорів замість австрійського свій рідний синьо-жовтий прapor.

І хоч визволений Львів недовго жив вільним життям під власним прaporом Свободи, день 1 Листопада 1918 року залишився в сердцах українського народу як спомин про героїчну, хоч і незавершену, епопею боротьби за незалежність Української Держави. За довершенністю цієї спопеї стоїть тепер у пе-рівному змаганні сучасна Україна, її непоборні сини, відважні лицарі Української Повстанської Армії. На прaporах і бағнетах несуть вони волю для України, за яку боролося українське вояцтво 1918 року. Ідея їх чину нашого народу — безсмертні, як безсмертна Україна. Твердо віримо, що ця ідея і цей чин у найближчому прийдешньому остаточно-му довершать велику боротьбу українського народу за свої права!

3. Я.

ВЕЛИКЕ СУМІВСЬКЕ СВЯТО У ФРАЙМАНІ

Дні 8—9 листопада 1947 року, безперечно, ввійдуть до історії розвитку Спілки Української Молоді на еміграції. В ці дні в українському таборі Фрайман-Мюнхен відбулося велике свято СУМ'я, в якому взяли участь 24 осередки американської окупаційної зони Німеччини.

Два дні сумівського свята у Фраймані — це дні маніфестації української молоді, показ культурно-освітньої і виробничої праці сумівців та демонстрація їхньої фізичної сили й духовно-національної стійкості і єдності. Цю невисипушу культурно-освітню і виробничу працю продемонстрували учасники свята у великих самодіяльно мистецьких виставах і виступах, у численних експозиціях виставки: різьбарства, вишивки та інших, а фізичну силу і духовно-національну стійкість і єдність — у масових спортивних змаганнях та іграх, у великій параді молоді.

Після параді 8-го листопада, в неділю 9-го листопада перед очима українських та чужинецьких громадян відбулися масові спортивні вправи хлопців і дівчат. Перед глядачами з великими транспарантами, на яких чітко вирізблювалися написи назв осередків, пройшли в темносиніх одностроях і мацепінках сумівці Ашаффенбургу, в темнібронзових — Регенсбургу, Берхтесгадену, Байройту, в яснобронзових — Міттенвальду, Стефанскірхену, далі — Цуффенга-

зену, Фрайману, Ляндсгуту, Пфорцгайму, Авгсбургу, Інгольштадту та ін.

Численна публіка була захоплена вправними рухами юнаків і юнакочок, що під звуки духової оркестри виступили з масовими іграми. Та, мабуть, найбільше враження спровокає на глядачів чудова виставка, що її влаштували осередки СУМ'я з Інгольштадту, Регенсбургу, Фрайману, Міттенвальду, Ашаффенбургу, Дюнкельсбюлю, Пфорцгайму, Стефанскірхену, Корнбергу та Авгсбургу.

У першій просторій кімнаті під загальним гаслом „Молодь — мотор нації, рушій визвольних змагань і фундамент майбутньої української держави“ впадають в очі розвішані па стінах і розставлені на столах матеріали конференції, конгресу та засідань СУМ'я, відзнаки фізичної вправності та фотознімки з життя СУМ'я у Фраймані. Далі розташовані знімки зразка пресових видань: історичні листівки Українських Січових Стрільців, „Єдність“ — сумівська газета-монтаж табору Форстнер-казерне, монтаж „Рідна Україна“, фотомонтаж виставки народного мистецтва з Карлсруе, „Шлях Молоді“ ч. I, присвячений 29-ї річниці Листопадових Днів, „Юнацька Думка“ — сумівська газета із Стефанскірхену. Тут же виставка української книжки.

У другій кімнаті розміщена виставка української національної

етнографічної культури та техніки. Різьби, вишивки, кераміка, скляні та шкіратяни вироби, ляльки, зразки електромеханіки, слюсарства, летунства та ін.

Переходячи цю кімнату, зустрічамо над входом модель плянера (безмоторового літака), що його зробили сумівці Регенсбургу. Праворуч на столах експонати з Пфорцгайму: з пофарбованої соломи чудові коробки, різьблені з дерева шахи, зразки ручних гранат різних типів, кухонний посуд, пристладдя для цирування, знімки з одягу, светри, вишина в полтавському стилі жіноча сукня та рушники.

Фрайман виставляє випивані скатерти, настільники, переважно в галицькому стилі, жіноче гуцульське вбрання з киптарем та оригінальними шкіратяними личаками. Зразки національно стилізованих альбомів, різьблений в яворівським стилі хрест, прекрасне гуцульське письмове приладдя, багато інкрустоване і тезавроване, різьблені полумиски та альбоми...

Інгольштадт побиває рекорд оригінальною гуцульською різьбою: настільний бочонок з чарками на полумиску, інкрустовані цигарини, боклаги, полумиски, тарілки, альбоми.

Регенсбурзькі сумівці виставили гарно вироблені киціми, рушники, настільники та жіночі одяги. Крім цього бачимо бандуру з оригінальною ручкою в формі голови запорожця, ляльки, коробки робо-

КОЛОНА СУМІВОК НА СВЯТІ У ФРАЙМАНІ ВИХОДИТЬ НА ГОЛОВНУ ПЛОЩУ (ФОТО УАЦ)

ти п. Федули, шкіратяні вироби, як наприклад, жіночі торбинки роботи п. Петрищина. З кераміки відзначаються кухоль у полтавському стилі, полив який чайник, дитячі іграшки у вигляді карликів, півники з бронзова фігурка запорожця. Заслуговують на увагу вироби електромеханічно-слюсарської роботи п. Самійленка, а також оригінальні жіночі вбрання з Підгір'я.

Сумівці Августбургу посідають перше місце у вишивці, вони виставили на спеціальному картоні зразки різноманітних вишивок. Крім цього, приваблює глядачів оригінальна коробка з блакитного

целюлоїду з вишитим жовтим тризубом і доданими фотознімками танцювального ансамблю.

Міттенвальд виділяється прекрасними зразками ляльок у українському стилі та картонових виробів, як: коробки, альбоми, яворівська та гуцульська різьба на рамках, альбомах і коробках.

Дюнкельсьбуль подав чудові коробки і ляльку запорожця.

Гарні вироби також ашаффенбурзьких та корнберзьких осередків.

В центрі кімнати виставлений експонат з топографії (макет рельєфу місцевості), що його зробили

молоді топографісти з осередку СУМ у Фрайману.

Ця виставка засвідчила велику творчу працю сумівців, їхню активну практичну діяльність.

Свято закінчилось великим концептом сумівських самодіяльно-мистецьких гуртків та забавою.

Значення проведеного сумівського свята у Фраймані — величезне.

Ці 8—9 листопада ще раз ствердили відрядний для всієї української еміграції факт — СУМ став масовою організацією молоді, вогнищем, де куються й гаруються майбутні борці й будівники своєї власної Держави.

В. О-ко.

Герої Базару

У найгрізніші часи бур і революцій, оточена з усіх боків сильними й жорстокими ворогами, не раз катована й грабована, Україна підводилася й ставала до бою за своє визволення.

В ході політичних та військових подій 1919-20 рр. Україна опинилася в надзвичайно важкому становищі. Звідсіль наступали ворожі полчища, які прагнули загарбати українські землі.

21 листопада 1920 р. українські війська змушені були відійти за Збруч у Галичину, де їх поляки розібрали й інтернували.

Українські волки за кірдоном чули стогнівського українського народу, знали про той жах, що панував на Україні під большевиками, і тому вирішили за всяку ціну визволяті Україну від окупантів. Зимовий похід відбувся в несприятливих умовах. Не вистачало зброї, харчування, до того ж стояли великі морози... І українські війська знову відішли за кордон. Рік пізніше частана українського війська підіймається ще раз до боротьби проти червоних окупантів. 4 листопада 1921 р. 1500 вояків Української Армії під проводом генерала Тютюнника прорвалися з Польщі на рідні землі. Почалася звитяжна боротьба українських вояків із західним і чисельно переважаючим ворогом.

Головна Волинська група проскочила несподівано для прикордонної сторожі советській кordon і від села Майдан Галишевського почала свій легендарний похід. Цій групі українського вояцтва вдалося пройти велику територію і заатакувати Коростень — стратегічний і залізничний центр. Тоді ущент розбито штаб 133 советської бригади разом з командирами начштабу, знищено Коростенське Чека та звільнено 600 політичних в'язнів. Проте, Коростень не був опанованій. Радіостанцію, засобу сполучення, зброю і одяг не здобули. Втрати в людях, тяжкий стан із зброєю й матеріальними засобами, голод, шалений, безперестаний вогонь ворога, що наступав

з усіх боків, змусили Повстанську Армію припинити похід вглиб України й почати рух на захід. 16 листопада Повстанська Армія дійшла до села Малі Миньки. На річці Звіздаль, близько цього села, відбувся останній бій Повстанської Армії.

Оточені з усіх боків чисельно переважаючим ворогом, українські вояки б'ються до останнього набою; кілька соток героїв стали із зброєю в руках проти червоної кінної дивізії в складі двох кінних бригад, однієї пішої бригади, двох артилерійських батарей та низки окремих карбінних відділів. Нерівний, заваятий бій на річці Звіздаль закінчився трагічно. Частину українських вояків побито й порубано, а 359 взято в більшегільський полон. Большешибський ревтрибунал засудив їх до розстрілу... Ще до приїзу Чека всіх полонених героїв Базару большевики загнали до церкви в селі Миньках, знуючи, безборонно рубаючи, роздягаючи майже догола. Всіх тих, хто міг іти, погнали копати для себе недалеко містечка Базар велику могилу.

В збирнику, присвяченому десятиріччю героїчної смерті лицарів Базару, останній акт трагедії, на підставі свідчень очевидців цієї сумної й величної події, описано так:

„О 9 годині ранку 21 листопада виведено з церкви-тюрми на місце страти обідраних, скривавлених, побитих і майже голих. З найдальших околиць витнали кати селяни, щоб вони на власні очі побачили, як виглядає большевицька „революціонарна совість“.

359 ідуть гордо, мов не на страту. Босими, скривавленими ногами стараються твердо відбивати такт... Прийшли. Стაють над могилою. Червоноармійці весело вовтузяться біля кулеметів. Каскадами спильтаються дотепи, лайки. 359 стоять спокійно. Бачать кати-комісари-горди козацьку поставу, зубами з люті великої скрігочуття — бо на лижах сказанців-обреченців бачать вони не страх і не

покору, а зневажливо-гордий виклик. Так дивиться може тільки переможець, сильніший морально.

Настрій наближається до культурного пункту в ту мить, коли після проголошення вироку виступає з гурту комісарів найпідліший і підступно обіцяє помилувати тих, які ціною зради своєї ідеї заприсягнуть вступити до большевицького війська, для боротьби з повстанцями.

Мертва тиша. І тоді з рядів засуджених виступає козак 6-ї стрілецької дивізії від себе

„Я, козак 6-ї стрілецької Січової дивізії Щербак, від себе й козаків, яких знаю, кажу вам: ми знаємо, що нас чекає і ми не боїмося смерті, але до вас служити не підемо. Коли ж ви нас поб'єте, то знайте, що за нас помститься весь український народ, а коли до українських козаків піде вість про вашу ганебну роботу, то за нашу кров вони будуть нищити все, що тільки має хоч малій зв'язок із вами“...

Потужним криком „Слава“ 359 стверджують відповідь Щербака і гордо співають: „Ще не вмерла Україна“. Комісари лютують, командують: „до кулеметів, вогонь!“, та, бачучи, що кулеметники розгубилися, самі починають стріляти з револьверів у 359...

Починають вогонь кулеметники. Спів затихає, але не переривається, а на тлі цього передсмертного співу й кулеметного гуркоту, лайки чекістів падають грізні слова підполковника Кузьменка:

„Катуйте, кати! Народе український! Слухай голосу своїх вірних синів... Ти колись віддячиш за нас... Хай живе...“

Так умирають герої.. З піснею на устах і закликом до бою. Цей наклик і по нині живе серед нас, ми чуємо його щодня і щохвилини, і щохвилини готові стати до великого походу, в бій за ті ідеали, за які боролися й загинули хоробрі звитяжці Базару.

29 серпня в Нордгаймі відбувся Крайовий з'їзд СУМ'у англійської зони. На фото: учасники з'їзду.

ЯР СЛАВУТИЧ

3 5 9

(Із збірки „Правдоносці“).

1

Не хурделиця вихрує,
Не гуде в Баазарі дзвін —
Чистим полем козакус,
Б'ється з ворогом загін.
Гей, чи долом, чи горою,
Чи уабіччями ріки
Юр Тютюнник за ордою
Рейд розгортує гінкий!
І радіють вільні села,
І визволу ждуть міста.
Наче райдуга весела,
Україна розквіта.

*

Що поневолення гірка ислава?
І що в ногах ворожих каяття?
Іх ідеал — обросна держава,
Як неодмінне ствердження життя!
Ну, що із того, що за мирним плугом
Устане лая потоком хвильовим?
Адже ярмо надінуть недолугим,
Тяжкий батіг приречено слабим!
Не поля клін і пасіка ласкова,
І не балки, де чайка проквиля,
Іх ідеал — обросна держава,
Воля лише воля, праця і земля

*

Як орли рід небесам
Крають хлібу ві сторін,
Б'ється, б'ється з ворогами
Наступ, ючий загін.
Чистим полем, синім долом,
Що в-за лісу вирина,
Шід осіннім відноколом
Гучно котиться луна.
— Знай же, враже! — езборимо
Насіннію козаки.
За юнацькими плечима
На вітрах мигтять шлини.

2

Розкаки мені, піснє,
Про неадолану славу.

Чи не бачила, вісне,
Полонину криваву?
Може скорбну дорогу,
Що вставала до валу,
Кривавицю-дорогу
Ти слізми обливала?
Може ті бойовища
Ти жалобою крила?
Гей, розпуки найвища,
Найблючіша сило!

*

Та кого ж ведуть
У Малі Міньки?
Багряніє путь
Од Звіздаль-ріки.
Із чиїх то пліч
Капає черлен?
Аж лунас бич —
З уст ані телень!
Та куди ж, куди
Стелиться їм шлях?
Седа й городи
Никинуть у слізах.

*

Переплакана тухо,
Розливайся, як повідь,
Проквиляй мені, тухо,
Недоспівану сповідь;
Ізоб я жалоці-жалі,
Як широке Дніпров'я,
Буди жалі-скрижалі
Викарбовував кров'ю;
Ізоб, о краю, скорив ти,
Мою туху розховстав, —
І з одвічної кривди
Народжалася помста!

3

Появився під ямою
Комісар ліхий:

— Кайтесь над ямою,
Простимо гріхи.
Будем за бандитами
Гнатися, як рать.
Поспішть! Не битиму.
Годі горювати! —

Не словами — лезами
До сердеч биття
Досягає в безумі,
Сирагнений знаття.

*

Ік вийшов гордо і поглянув строго,
Мов скаменівши, вістовий Щер-
бак, —
Загомоніли в голосі розалого
Неподолані подихи атак:
— Поганий кате! Вбивнику жорсто-
[кий!]
Волю смерть, ніж вище каяття! —
І, як весни розковані потоки,
Широколуно: — Смерть в ім'я
[життя]! —
І полилось вітально: — Іде не вмер-
[за... —
З гарячих уст незморених борців —
Аж затремтіли смертоносні жерла
Під переможний і бессмертний спів.

*

Молодими гімнами,
Слово, не змовка!
Летами нестремними —
З Дону по Дунай!
Від Куми до Кобрину
Буряно гремі:
Того задобреї,
Не скорилось ми!

Не умреш ніколи ти,
Не поймешся сном,
Вічна, ніби золото.
Рідна стороно!

ПЕТРО КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ

ОЛЯ

(З книги нарисів „Дівчата моєї Землі“)

Начальник штабу Шрот дивиться на карту, що лежить перед ним і непокоїться.

— Чорт возьмі! Вся Україна охоплюється етімі бандітамі, повстанцами етімі...

Він брудно лається, нахмурює брови і довго розглядає карту. Нарешті, в одному місці пише олівцем невеличкий хрестик і, звертаючись до командира, каже:

— Смотрі, товариш Воронець. Ето район твоєї операші. Здесь небольшіє отряди УПА, і ти должен ету місцевість очистіть.

— Єсть очистити місцевість!

І Воронець негайно вирушає в дорогу. Він веде свій карний загін, що складається з сотні сибіряків і кількох десятків мешканців Надволжя. Веде лісистими дорогами Волині в бій.

Ліс і ліс. Солдати обходять таємничу місцевість і пробують іти вперед, але хтось сказав: „Ні, далі не підете“ і, наче підтвердження цього, з усіх сторін посипались кулі. Коли на промоклу осінню землю повалилось кілька сибіряків і почувся чийсь стогн, Воронець подумав: „Партизани обдурили розвідку“ і наказав приготуватися до бою. Миттю його загін розбився на кілька відділів, і сам він з автоматичним пістолетом кинувся вперед. Почався довгий, зачітний і впертий бій. Кожен кущ, кожне дерево, навіть кимсь виритий рівчик були для його ворогом. Здавалося, ніби якась невидима сила кладе його вояків на землю, і вони, захлинаючись власною кров'ю, наче одержавши те, що хотіли, більш уже не підживилися.

Під вечір карний загін був майже цілком розбитий. Стрілянина затихла. Партизани, певно, відступили, розпросившись десь у лісовій гущавині. Хтось із сибіряків на узлісі піднялив кілька хат. Вони почали охоплюватись полум'ям. Їх дахи ввалились, і вгору, мов чийсь гарячі сльози, підіймалися іскри. Тоді десь

зовсім близько й несподівано затахкає кулемет. Знову впало кілька чоловік, але Воронець дав наказ оточити партизанське гніздо й безпощадно знищити. Всі підвелися на ноги, і коли у відповідь полетіло кілька гранат, сибіряки залягли.

„Певно Іх тут немало, — подумав Воронець. Скільки було сил крикнув: „Здавайтесь без бою, усіх помилую! Здавайтесь!“ Та здаватись ніхто не думав, бо знову заторхтів кулемет, знову свистіли кулі, але п'ять десятків сибіряків на цей раз вирішили за всяку ціну переважно виконати наказ командира. Вони йшли, звужували своє коло, хоч ряди їх все рідшали і все тяжче було пробиратися вперед. Нарешті, ввірвалися в прикриття, і хтось ззаду вхопив за руки кулеметника. Чорнява, блакитноока красуня повернула голову і з невимовною ненавистю в очах глянула на командира. Тридцять п'ять сибіряків обступили Й.

— Ти тільки одна булт? — здивувався суварий Воронець, тримаючи напоготові автоматичний пістолет.

Дівчина спустивши очі, мовчала.

— За пятнадцять наших товарищів на місці прістріліть єйо, гадину, — залютував товстий сибіряк і кладинув затвором рушниці.

— А хто тебе, нахабо, просив сюди. Жалко, що тільки п'ята, надцять

— Фашістка, бандьорівка!... Отойдіте, стреляю! — бісився товстий сибіряк, спрямовуючи цівку рушниці у вродливе обличчя кулеметниці.

Дівчина підняла голову.

— Стріляй!

— Стій, Огільов, стій. Не гаряччись. Я тут господар.

— Господарем на цій землі не всяка поганя, не загарники, а я. Це українська земля, — високо тримаючи голову, твердо говорила дівчина, і слова її відбивалися голосною луною далеко в охопленому легким багрянцем осінньому лісі.

— Ви перемогли мене. Вбийте!

Але пам'ятайте: народу моєго не переможете. Її повели.

Того вечора Воронець допитував кулеметницю. Вона нічого не говорила. Її незвичайна краса туманіла йому світ. хвилювалася глибини душі, і тоді він забував за свої обов'язки, дивився її у віч і щось думав. І, чим частіше вона відверталася від нього, чим більше кидала образливих слів, тим він все більше переконувався, що любить до безтями цю відважну красуню.

Вони були тільки вдвох. Він Й казав: „Навіщо ця поза? Слухай... Я подарую тобі життя. Я відшушу тебе, але будь моєю. Навіки будь моєю. Чуєш?“ Вона сміялась. Вона голосно сміялась, і уривки Ї запальних слів западали йому в саме серце.

— Негіднику! Мерзенна пародія на людину. Ти ж боїшся смерті, як дитина, що опеклася, вогню. Ти проситимеш ласки, коли тебе вішатимуть за мене... Я ж твоєї ласки не хочу. Едина втіха для тебе, як моє переможця — розстріляти мене.

Тоді він упав її до ніг і благав: „Не губи себе. Я ж люблю тебе...“, але дівчина відкинула його дужим ударом ноги і крикнула: „Геть!“ Зніяковій і розгублений 27-ми річний командир блискавично заніс над головою дівчини з бравнінгом руку і раптом... швидко сковав Ї в кишеню. Він знову ходив мовчки по кімнаті і вже більше нічого не міг у неї питати.

На третій день йому було наказано Ї розстріляти, і він це зробив на очах тих же самих, грубих і безмежно задоволених сибіряків. Зробив свою власною рукою, що чомусь конвульсійно третміла, як ще ніколи до цього, коли його бравнінг повернув чорну цівку в лиці красуні. Вона гордо глянула на осіннє сходяче сонце, що пробивалося крізь ліс, крикнула „Слава Україні!“ і впала...

Ту кулеметницю звали Оля.

Вільноручні вправи дівчат на Сумському святі у Фраймані (фото УАН)

В сумівських одностроях маршували хлопці перед численними глядачами на свята у Фраймані. (фото УАІ).

МИХ. БРИК

ТАКІ ГЕНЕРАЛИ НЕ ВМИРАЮТЬ

— Слухай, Мікі, чи маєш сьогодні охоту відвідати ляпляндців?

Повертаюся і бачу усміхнене обличчя Інгрид. Вони якесь наївно-веселе.

— Авжеж, поїдемо.

— Отож, десять хвилин часу, лижви готові. Ось шалік і рука-вички.

Дивлюся ще раз на неї, вона, як і решта норвежок. Тільки її серце якесь ближче й тепліше до мене.

Швидко виаую черевики, беру рука-вички й виходжу на вулицю.

Струмінь холодного повітря крізь двері хльоснув мені в лиці. Чіпляю лижви і скоса поглядаю на недалекі гори, окутані ранім туманом.

— Готовий?

— Так.

— Гайда!

Легко зашарудів сріблястий сніг. Я поглянув ще раз назад. Вдалечині мріяла хата Інгрид. На закруті помітив її матір, що стояла перед хатою, махаючи нам на прощання рукою.

— Ну, скоріше — раз-два!

Мчала передо мною, наче ланя. Налигаю на палички, женусь за нею. За нами підноситься снігова курява. Женемо до гір.

— Стій, Мікі, — ми на місці!

Роблю замаштістий талемарк і стаю. Перед нами, наче ікопички сіна, стоять юти ляпляндців. Нам назустріч задзвікли радісні дитячі голоси. Вони були наче малі карлики в своїх дивних одягах із авіряних шкур. Хто дівчата з них, хто хлопці — годі розпізнасти.

Розхилилася заслона юти. Старий ляпляндець став перед нами. Жестом руки попросив до середини.

— Ходім, — сказала Інгрид і взяла мене під руку.

Близько вогню освітлював святково одягненіх ляпляндців. Мене здивувала їхня одяга з квітчастими узорами. На долівці лежали мікі-

ри оленів. На них сиділи ляпляндці. Маленькі косі очі блищають добрістю. Мою увагу привела пара молодих ляпляндців. Одежда в них була краща від решти, і видно було, що вони почивають себе щасливішими, як хто-небудь інший із присутніх.

— Чи не весілья сьогодні в них? — тихо запитав Інгрид.

— Так, брилюп!

До рогових чарок, що стояли на столі, наблизився старий ляпляндець і по черзі наповнив їх за-пашним квасом. Присутні підняли чарки. Ми також. Залунада в юти співуча мелодія, як спомін алтайських гір, звідки вимандрувало це плем'я.

Я цокнувся по черзі з усіма. Старий затримав свій погляд трохи довше на мені. Ми вишорожнili чарки.

— Передай їм привіт від мене — попросив я Інгрид.

Вона піднесла руку. Пісня, зойкнувшись, урвалась. Уста Інгрид заЛЕПЕТАЛИ якесь незрозуміле для мене слова. Я бачив, як весело сміялися лица ляпляндців. Вони чимно поклонилися на знак подяки. Старий ляпляндець, що хвилину тому запрошив нас до юти, підійшов до мене.

— Чужинець? — запитав ламаною норвезькою мовою.

— Так, українець!

— Українець! Гм...

Він ударив себе рукою в чоло, а потім наче навіжений скопив мене в свої обійми.

— Чи він не божеволів часом? — подумав я собі, визволюючись з його обіймів. Його уста тримтели, щось шепотили, а потім розляяся вигук:

— Україна... Петлюра...!

Лице його було до божевілля веселе. Він тиснув мої руки, пlessав по плечах і давав знати, що хоче поговорити зо мною на само-

ті. Ми вийшли з юти. Смеркало. Мій співрозмовник заговорив ламаною норвезько-фінсько-російською мовою.

— Перед вибухом війни я служив у кавалерії під командуванням генерала Маннергейма... 1914 рік... Австрія. Далі революція... Київ. Бій за Арсенал, большевики... Я замішався між ними. Вони замкнули мене і держали з собою. Коли арсенал здобули українці, нас поставили всіх під стіну. Я пригадав мою рідну сторону. Закрив очі, очікував смерті. Чому не стріляють? Я почував себе невинним.

— Не стріляти! — несподівано пролунав наказ.

— Батько, батько Петлюра! Слава! — почулися крики.

Я відірвав очі, передо мною стояв козак у сивій шапці. Це був Петлюра. Мое життя вратоване. Потім виїхав я до Фінляндії, а звідти до Норвегії. Оженився тут і живу.

— Як зоветься?

— Окі!

— Отож слухайте, Окі. Петлюра вже помер, його убив ворожий агент у Франції в Парижі.

— Петлюра помер? Ні! Такі генерали не вмирають!

Старий Окі схилив голову.

Якесь зворушення огорнуло мене. Чужинець сумус за Петлюрою...

Я повернув розмову на інше.

— Шо, у вас сьогодні свято?

— Віддаю дочку заміж.

— Шасливий день...

— Мікі, чай додому, — почувся за плечима голос Інгрид.

Тепло прощаюся з усіма, міцно тисну руку старому Окі й виходжу.

Полярна зірка усміхається мені назустріч. Я відчуваю, що така ходна північ стас мені приступою до дорогої. Тут, серед снігів і льодів, в убогих ютах ляпляндців чую теплі зворушливі слова:

— Такі генерали не вмирають!

ПЕТРО КІЗКО

НОВЕЛЯ БЕЗ НАЗВИ

Друже! Ти зробив негарно. На-
віть підло. Ти не повинен був цього
робити. Це не докір тобі, ні, це —
правда. Ти покинув свою молоду
дружину після того, як вона, по
невдалих родах, заслабла і стала
ківюлою жінкою. Для чого ти її по-
кинув?

Твоя усмішка ще більш усклад-
нює твою провину. Ти повинен би
плакати, а не сміятись. Але це воля
твоя. Втім, послухай ось оце мое
оповідання і, можливо (дай Боже,
щоб сталося так), переконаєшся,
яку ти зробив тижку провину
супроти людини-жінки.

Це було 1946 року в одному з
невеличкіх німецьких міст, десь
поблизу охмареного Гамбургу. Сі-
рого осіннього вечора я зайшов до
великої містечкової танцювальної
залі. Серед рясної юрби чужинців
багато було наших. Невеличка джа-
зова оркестра грала якогось вих-
рястого фокстрота, і пари за па-
рами, як пухнасті сніжинки під час
вітру, кружляли в веселому танку.
Я зустрів свого знайомого, і ми
сіли з ним в кутику залі за столиком,
узявиши по склянці пива. Я не
танцював і заходив сюди коли-
не-коли подивитися на танцючу
публіку. Нараз мій погляд упав
на одиній цікаві парі. Це була
надзвичайно, я б сказав, ори-
гінальна пара. Я не зводив з них
очей. Передо мною плавно, як ле-
бідка, пропливала незрівняної краси
струнка русоволоса дівчина. Але
як дивно, як було для мене дивно,
що ця красуня була в руках тан-
цюриста-калікі, людина-потвори. О,
ти не уявляєш собі, друже, яка то
була жахливо спотворена модла
людина! Її довгасте обличчя вири-
вали великі лискучі шрами, верхня
губа була відрубана і тому цей
чоловік мібі все сміявся, голову
він тримав завжди на бік і ніколи
не дивився прямо. Вся постать цьо-
го молодого чоловіка була якось
химерно скривлена.

— Хто вона і хто цей її дивний
танцюрист? — запитав я свого ко-
легу, щідніши до уст склянку пива.

Колега усміхнувся.

— Це, коли хочеш знати, Мирос-
лав Шугай, а та красуня — його
дружина, Софію звуться.

Різким рухом я поставив на стіл
склянку з недопитим пивом, так, що
аж пиво брізнуло моєму знайомо-
му в очі.

— Це дотеп твій, колего! — ви-
гукнув я.

— І ніякий не дотеп. Це та-
рюс молоде подружжя Мирослава
Шугая.

— Але ж це неймовірно, чорт
візьми. Така прегарна жінка і та-
кий потворний чоловік!

— Ти заедриш, правда, друже? —
сказав мені колега. — Ти не можеш
примиритися з тим, що бачать твої
очі й чують вуха. Але узвії собі,
як повинна почувати себе жінка,
яка на все життя віддала себе в
руки такому чоловікові?

— Так. Але що Ї примусило це
зробити?

— Історія недовога, хочеш — роз-
повім, — запропонував мені мій
знайомий. Я радо прийняв його про-
позицію.

... Мирослав Шугай — колиш-
ній воїк з часів останньої війни.
Чотири роки запільній боротьби зро-
били з нього ось такого каліку. Але
скільки ворогів перерубав колишній
цей юний завзятець! Про його
гриміла слава в своїй і ворожих
арміях, по всіх великих і малих
містах і селах України. Його ім'я
перетворилося в пісню про безсріб-
ного солдата нашої землі. І коли
під важкими ударами армії союз-
ників і нашої армії запілля валився
райх, сконтужений і розбитий Шу-
гай опинився на чужині. Як перестав
він битись і перемагати, затихла і
слава і пісня про нього. Вона хі-
башо живе там; по той бік кор-
дону, серед його залишених друзів,
а тут — самотній і забуттій Мирос-
лав. Він навіть не мав друзів, бо
всі давилися на нього так, як от-
ти, що, певно, ганьбиш он ту красу-
нину, яка за нього вийшла заміж.
Я з ним познайомився тоді, коли він
уперше з'явився перед нашими хлоп-
ців, що вечорами збиралися на за-
баву. Ти не можеш собі уявити, яка
це весела, надміру весела людина.
Я не раз дивувався з його дияволь-
ської сили вміти так триматися в
його нещасті. Він багато оповідав
нам цікавих пригод, сміючися з
людьми невдах, які скімлять над
своїм бездоллям. Я ніколи його не
бачив важуренiem, невдоволеним
своїм особистим горем. Чи можеш
ти збагнути, як це тяжко, нелюд-
ськи тяжко бути таким спотворе-
ним фізично і мати таку вдачу? Але
одного разу... Це було після за-
бави. Всі вийшли з залі, я вже був
з Софією, теперішньою його дру-
жиною, на порозі до виходу, коли
завважив, як Шугай сидів за столом і плакав... Я здивувався був,

але враз збагнув і пройнявся ней-
мовно пекучим жалем до цієї лю-
дини. Я зрозумів його. Він тужив
за другом, другом життя. Всі його
оточували тоді, коли він оповідав
щось і сміявся, дарував хлоощям і
дівчатам дотепі і всі залишали його
тоді, коли він замовкав... Це бу-
ло важко, невимовно важко... Чи
могла його покохати котрась дів-
чинка? А він тужив за нею. Він ту-
жив за власним щастям. І ось це
щастя дала йому Софія, ось ця, як
бачиш, прегарна пані, що з ним
тандює...

... Я глянув у бік танцюючих,
хотів ще раз побачити Мирослава
і Софію, але їх уже не було.

— І ти гадаєш, що вона його
кохає? — запитав я колегу.

Він знову усміхнувся.

— Не знаю. А тільки вона ска-
зала так: «Я народилася не сама
для себе. Я щаслива в житті, але
Мирослав не має щастя. А він же
на нього заслужив більше, ніж будь-
хто з нас. Нехай же має й він те
щастя»...

— Це неможлива жертва, — про-
мовив я з таким притиском в голосі,
ніби хотів відкинути те, що вже
сталося.

— Це можлива жертва, — запе-
речив колега. — Її могла зробити
лише така людина, як Софія. Ми
заслабі з тобою йти на такі жертви.
Чи не правда, брате? Для нас ця
святість незбагнення...

Більше я не говорив. Мовчки си-
дів, пив пиво й дивився на танцю-
ючих. Серед усіх пар перед моїми
очима стояла одна — Мирослав і
Софія. Я нараз відчув до них обох
велику симпатію. Мені чомусь зда-
лося, що над усією тією рясною
різокольоровою юрбю Мирослав
і Софія пливли в легкому танку
високо-високо, підносячи до тієї
височини інших. Вони були обос-
щасливі...

Але інє щастя швидко обір-
валося. Незадовго після тієї моеї
аустрії з колегою Мирослав Шу-
гай загинув під час однієї автомобіль-
ної катастрофи, і Софія лиши-
лася самотньою...

Чи зрозумів тепер ти, друже,
яким низьким є твій вчинок супроти
вчинку тієї незабутньої для мене
Софії? Вона могла жертвувати
своїм щастям заради щастя каліки,
а ти покидаєш свою дружину лише
через те, що вона стала слабою...

Твоя провінція тим більша, що
ти покидаєш самеї Софію, колишню
дружину Мирослава Шугая.

СУМІВЦІ Й ПОЗАСПІЛКОВА МОЛОДЕ!

ЧИТАЙТЕ Й ПОШИРЮЙТЕ ЖУРНАЛ „АВАНГАРД“!

ІІ З'ЇЗД ЦПУЕ

14—15—16 листопада 1947 року в Діллінгені відбувся ІІ З'їзд ЦПУЕ — суспільно-громадського керівного центру української еміграції на півдні Німеччини. Сумівська молодь не без цікавості стежила за працею З'їзду, бо вона жде від ЦПУЕ реальної підтримки в розгорненні широкої діяльності СУМ'у в усіх зонах Німеччини, де скучена українська еміграція. Успішне закінчення З'їзду дає підстави сподіватися, що СУМ матиме таку підтримку.

З'їзд ЦПУЕ схвалив новий статут та обрав нові керівні органи.

На фото: Президія ІІ З'їзду ЦПУЕ.

О. ОЛЬЖИЧ

* * *

Б'є три години на міській вежі!
Вказівка зачерпнула повне коло,
Година вмерла. Але ти скажи:
не проклену кінцевості ніколи.
Погасне день, і спопеліс ніч.
і охолоне повногруде літо.
Ти ж не бентежся, не затулой віч.
дивися прямо, гордо і відкрито.

Хіба це ало, що умира любов,
що юність кличе старість і скорботу?
Так радісно не знати слова „знов“ —
усе вперед, вперед без повороту.
Лише тобою мудрою дано
цьому життю пінитись і іскриться,
кінцевосте, незрівняне вино.
Б'є три години. Проясніть же лиця.

Осередок СУМ'у в українському таборі Регенсбург подав гарний приклад в організації здорового, культурного відпочинку молоді під час літа, влаштувавши літній сумівський табір.

На фото: Літній табір Регенсбурзького осередку СУМ'у.

ВАСИЛЬ САВЧЕНКО

Каторга в „раю“

(Уривок із спогадів)

Десь по шістьох днях дороги харківський ешелон в'язнів прибув, нарешті, до місця свого призначення. Стомлени й знесилені від голоду й безсоння, перемерзлі, в'язні повільно виходили з вагонів і відразу ж ставали в довжелезні колони. Дехто не міг сам вийти з вагону, цілковито заслабши. Їх виводили під руки інші, які ще рухались. Конвоїри штовхали прикладами рушниць у спину тих, які довго вовтузились у вагонах.

— Чаво мньошся? На курорт пріехалі, чтолі? — гrimаючи, виштовхував із вагонів слабих в'язнів один із конвоїрів. Я глянув прямо йому в лиці, і мені стало моторошно й противно. Лице його було повне й тупе, немов колода, в якій стреміли не очі, а великі заржавлені цвяхи, що не могли сприйняти ні людського плачу, ні сміху, ні журби, ні радощів. Мені здалося, що та людина однаково може сміятися тоді, коли в його друга з грудей вийматимуть сердець тоді, коли його друг танцюватиме під веселі звуки советського танго „Водовоз“...

— Чи була в нього маті? — мімохіть зірвалася в мене думка й раптом спинилася.

Я побачив пса, дивного пса, спеціально вишколеного для охорони ув'язненів. Він стояв побіч конвоїра. Височений, рижого кольору, з таким же круглим і тупим обличчям, з цвяхоподібними їржавими очима, пес нагадував конвоїра, а конвоїр — пса. В мене несподівано виникла думка, що обох іх — і пса і конвоїра — вишколювали один і той самий вчитель, один і той самий „батько“, командир і полководець, нарешті — вождь...

Матері в них не було.

— Принімайте, сельдікі привезлі! — засміявшись конвоїр-пес, звертаючись до нового місцевого конвою, що мав нас перебрати.

Понад три тисячі ув'язнених, старих і молодих, робітників і колгоспників, інженерів, письменників, службовців лише в одному ешелоні прибуло восени 1940 року на станцію Безім'янка, що стоїть за 12 кілометрів від величного російського міста Самара, перейменованого большевиками в Куйбішев. Тут рік тому, в 1939 році, розпочали будувати один з найбільших концтаборів Советського Союзу — „Безім'янський лагерь Особстрай НКВД СССР“, що скороочено називався „Безімлаг“. Інакше ще його називали „Самарлаг“.

У перекладі на советську мову цей концтабір звучав надзвичайно скромно: „Ісправітельсько-Трудовой Лагерь“. Дехто, потрапивши сюди, будучи прихильником советської влади, сліпо вірив тому

написові й щиро прагнув свою брацею „ісправітися“ й тим самим „іскупіт“ свою провину перед „родією“, але гинучі від надміру важкої, каторжної праці, замерзнути в самарських снігах, швидко розчаровувався й ставав одвертим ворогом советської системи, якщо раніше він німав навіть не був. „Ісправлені“, таким чином, мало зворотні наслідки.

Був надзвичайно холодний осінній день. Лишилися гострі пронизливі дощі. По небу пливли важкі олив'яні хмари, а по землі поваливали дожедезні сірі колони в'язнів. Їх вели до землянок, що буваніли серед рівного самарського степу за дротами. Я дивився на своїх сусідів, що йшли поруч мене, і тільки пронизувала холодна дрож. Хто вони, ці жертви новітнього рабства і сваволі, вигнанці з рідного краю?

Ось поруч мене йде молодий, сімнадцятилітній русівський хлопчина, на прізвище Незус. Родом він із Балакліївського району, на Харківщині. Він був робітником ГАРОЗУ (Государствений Артилерійсько-Оружейний Завод), за воду, що, як і багато заводів і фабрик на Україні, носив російську назву. По дорозі хлопець встиг розповісти мені, що його арештували й засудили на рік праці в далеких таборах ніби за крадіжку „государственного імущество“. Ця крадіжка полягала в тому, що Незус, ідучи з заводу додому, підняв в цеху на підлозі шматок марлі й обмотав нею хлібину. На прохідній будді його затримали й спітали, де він узяв марлю. На всі його докази, що він її не вкрав, йому не повірили. Справу передали в суд і хлопець дістав рік. За шматок брудної марлі!

Позаду нас волочився старий дідусь, родом десь із Херсонщини. Він стеріг овочі в колгоспному саду, які хтось однієї ночі покрав. Старого засудили на три роки за недогляд колгоспного майна. Цілу дорогу до призначених для нас землянок дідусь відставав, старечі ноги не слухалися його, до того ж було дуже грузко; після дощів дорога розкисла й перетворилася в густе глинясте болото. Його весь час підштовхував прикладом конвоїр, дідусь спіtkався, кашляв і хапався за груди. Він нікому не промовив ні слова, дле кожній, хто глянув би на нього, міг одразу впізнати, що старий херсонець зовсім хворий.

Того ж дня його забрали до тaborової лікарні, але вилікуватись йому не вдалося. Надвечір він умер...

Новоприбулих розташували у низьких дощаних бараках, що мали вигляд землянок, бо всі воїни наполовину були глибоко закопа-

ні в землю. Ні медичного огляду, ні лазні ми не проходили, ковдр або якогось додаткового одягу не одержали. Розмістилися всяку своїй одежі: хто був у легенькому пальті й літніх черевиках, хто в одній сорочці й без кашкета, хто в тепло у піджакові, хто в шинелі... Ті перші дні і ночі Безім'янка особливо надовго залишаться в моїй пам'яті і в моєму серці. Ті дні і ночі відібрали в людей цілі роки життя, здоров'я, красу і силу.

День і ніч, як на гріх, лив тоді дощ і шумли вітри. Нашивидко зроблена дерев'яна покрівля барак-землянки не стримувала дощу, і струмені холодної води текли на нари. Вона стікала на підлогу, й цілий барак стояв у воді. Люди, націвонні, лізли на нари й вмошувалися спати, але потім знову злазали на низ, шукаючи сухо, або бодай сухішої місця. Її не було, й тоді вони вимушенні були, стоячи, збивши гуртами, як вівці, спати біля стін або лягати просто в воду й так засинати. Так переживали ніч, а вдень виходили й шукали скучого самарського сонця, щоб хоч трохи просушилася й зігрітися.

Незабаром з'явилася нужда. Це ще більше знесиловало й дратувало нас. Ми були без силі й беспомічні навіть перед нуждою. Систематичне недобдання, безсоння, вогкість і холод, нужда — це те найстрашніше, що поволі, як хробак, підідає й зрізує життя.

Одній ніч я відчув нестерпний біль голови і кольку в грудях. Я лежав, буквально у воді і чув, як у моєму мокрому лахміті ворушилися воші. Я спробував підвестися й раптом мене охопив страх. Я не міг устати, ба навіть воруянути руками. При найменшому поруходів мені спигало різким болем у спину. Я не знав, що це таке, але відчув, як доочей моїх підкотилися сльози і в горлі застрав якийсь клубок, що не давав дихати. Жаль і гірка образа наповнили мою стомлену свідомість. Я хотів був попросити когось по кликати лікаря, але просити не було кого. Була пізня ніч. Я знову ліг, переборюючи біль і чекаючи ранку. Той ранок приходив відходив, і знову вертався. Але я його не бачив, як не бачили його багато моїх друзів-земляків, кинутих за колючі дроти советських концтаборів. Рано цвітів десь інде і для інших. Для нас була лише ніч, чорна і холода, як безодня.

* * *

Безімлаг — величезне будівництво, на якому вже взимку 1941 року працювало близько 60 тисяч в'язнів. Тут будувалися чотириповерхові цеглові мешканеві будинки, найрізноманітніші майстерні,

цехи для виробу деталей до машин та величезний авіаційний завод. Спочатку нікому з нас і на думку не спало, що все це будівництво має суто військовий характер, як про те ми дізналися пізніше. Та вже сама назва „Особистрой НКВД ССРС“ говорила за все. Люди працювали там роками і все ж не знали всіх таємниць Бєзимлагу. Аж за кілька років по тому, будучи вже в Німеччині, я дізнався від одного російського інженера, що недалеко за Бєзим'янкою, біля Волги, будувалися величезні підземні лябірінти, з наймодернішим технічним устаткуванням кімнат і тунелів, призначенні на випадок війни з Німеччиною для уряду Кремля. Серед того підземелля споруджено спеціальні кімнати для самого Сталіна.

Зима 1941 року видалася надзвичайно холодною і суврою. Мороз із самарськими колючими вітрами досягав 45 ступенів. Однак, праця не могла перериватись і на хвилину, особливо на розвантаженні й навантаженні будівельних матеріалів. Праця йшла в дві зміни — дenna і нічна. Вдень працювати було, звичайно, лішче, хоч би тому, що видно. Наша ж бригада працювала вночі. Тонкі, хоч і ватяні бушлати й штани, поножі й кригою вкриті „бурки“ (так називалися ватяні чоботи) не могли стямати неймовірно пекучого морозу, що дріймав шкруту й кістки. Щоб не приморозити обличчя, нам натягали на носа, вуха й щоки спеціально пощіті з марлі й вати „намордники“. Залишалися відкриті лише очі й рот. Але ці спецівки мало що рятували. Скидаючи з вагонів каміння чи цеглу, виправивши, надихнувшись пару, що йде попід марлю з ватою по обличчі й зогрівається. Рота майже неможливо відкрити й стає важко дихати. Але, боронь Боже, спробуй скинути того „намордника“! Швид-

ко на зогріте тіло падає мороз, і відмерзають вуха, ніс, щоки...

Досвідчені в цьому в'язні, що не раз побували по таборах, радили нам зовсім не брати тих спецівок. Я послухав порад і ніколи не користався а „намордників“. Інші ж натягали їх на себе й під час праці скидали і тоді проклинали все своє життя. З обмороженими обличчями йшли до лікарні, а там від недоінання (в лікарні гірше годували, ніж у таборі) слабли й ставали „доходягами“.¹⁾ Той, хто попадав під цю страшну категорію „доходяг“, майже не виживав і гинув.

На „розвод“ ми виходили о 6 годині вечора й працювали до 6 годин ранку. Якось, пригадую, на залізницю приїхав ешелон вапна й лісу. Наші бригаді припало вивантажувати з закритого типу вагонів вапно. Нормівник, висока худа, люта людина, підійшов до нас і наказав, що найбільше за дві години розвантажили 12 вагонів вапна. Нас у бригаді 13 осіб. Це значить кожна особа за дві години мала викидати майже вагон вапна. Це — божевілля. Вапно, щоправда, дуже легке, але його гірше розвантажувати, як щебень чи цеглу. Тієї ночі дув вітер, при чому у відчинені двері вагонів. Кидати вапно проти вітру майже неможливо. Воно порошується й летить назад, сильне тобі в обличчя, іскрі сморід вапна лізе в горло, ніс, очі. Ти задихаєшся й безперестанно чхаш, затуляючи обличчя руками, або затикаючи носа й рота ганчір'ям, вирваним з бушлату.

— Громадянине начальнику! — гукав мій сусіда до нормівника. — Так неможливо, слово чести, неможливо! Дайте протягні чи спецівки якісь на обличчя!

— Викидайте їх так. Не велика біда, як почкаєте трохи.

¹⁾ „Доходяга“ — слаба, неміцна людина, нездата працювати. В'язні цієї категорії годили по смітниках табору й пойдали всяку покіду.

— Щоб ти цілий вік так чхав! — лаявся сусіда й знову вstromляв лопату у вапно. Кидав із вагону, але вітер його сипав назад. Сусіда знову зачхався, потім похитнувся і впав на держак лопати. Я підійшов до нього й побачив, що з носа в нього тече кров...

А побічнас, де розвантажували ліс, у цю ж хвилину розігнувся пронизливий зойк людини, зойк смерті:

— А-а-а-й... о-о-о-ой!..

Я підняв товариша й вивів його з вагону, подавши йому якусь лахмітину для носа. Тим часом недалекий зойк людини не вгавав. Потім він затих у гаморі й крикові сотень людей. Я догадався — то, певно, знову хотіть із в'язнів попав під час розвантаження під ліс.

Аж десь під ранок ми спромоглися вивантажити вапно. Ранком збиралася до табору Конвой перерахував, чи всі є на місці. Виявилося, що двох членів бригади нема. Один конвой лишився біля нас, а другий пішов шукати тих двох. Півгодини ми тупцювали на морозі, тріпали руками й стукали ногами, щоб не задубіти, аж поки повернувся конвой з розшукуві безвісти загинулих в'язнів. Конвой іх знайшов, але обидві в'язні були мертві. Один з них замерз, сидячи на штабелі цегли й склавши руки на колінах. Він, очевидно, сів був відпочивати. Другий лежав під вагоном на рейках, скочившись у полатаному бушлаті, в розірваних „бурках“.

Конвой наказав нам забрати з собою до табору обох померлих і ми їх післи на руках аж до лікарні. Це була невимовно тяжка картина, яка ніколи не зайде з пам'яті, пам'яті про ті сотні й тисячі вигнаних, що подібною смертю загинули в даліх степах холодної Самари, на самому дні советського „раю“.

М. ЩЕРБАК

В Д О Р О З І

Бува, не раз, самотній, у дорозі,
Загублений серед чужих людей,
Пророниш слово, сказане в тривозі,
По-своєму, і кілька пар очей
На тебе кинуть погляди цікаво:
„Що за один? З яких, мовляв, країв?
Чому ще тут?“ — спитаються лукаво
З усмішкою... О, де уяти слів,
Щоб розказати недругам чужинним,
Хто я такий! Чого сюди прийшов!
Хіба ж повірять, що во ім'я „жити“
Я трачу тут і молодість і кров!
Хіба відчувають, що й за мною мати
Десь побивається, десь думає і снить,
Що й я колись спішив, як всі, до хати,
Як може син до матері спішити.
Що в країна, де скрізьче горе,
Спливав кров'ю і горить вогнем!

Де жах розлився, як червоне море,
А ми живем, розтерзані живем!..
Що й нам лунали дружні прики „слава“
Під сурми мідні — поклики землі!
І в нас буяла і цвіла держава,
Були князі, гетьмани й королі!..
Ні, ні!.. Ім, ницим, духу не відчути,
Що рветься з мли, із темряви, із хмар,
Як нас вели і підіймали Крути!
Як кров'ю густо підплівав Базар!
Вони байдужі... Стиснуті в камінні,
Ім не збегнуть, як прагнем ми до хат,
Де в далині, у синім мерехтінні
Шумлять потоки — слава із Карпат!
Шумлять вітри — не сірі води Іву,
Шумлять дуби — не сосни у борах,
Шумити земля, що зветься Україна,
З-над берегів ревучого Дніпра!

М. ШУЛЬГА

МОСКОВСЬКА СУТЬ

„Нас хоті в семі водах мої, нашої русской суті із нас не виміть“. (І. С. Тургенев)

Якою б не була Москва, — дворянською чи буржуазною, пролетарською чи „національно-трудовою“, московська суть залишається незмінною.

Та московська суть полягає в загарбництві чужих територій, у фізичному і духовому знищенні підбитих нею націй і народів та безоглядній їх асиміляції, в національному, політичному, соціальному та економічному гнобленні поневолених нею націй і народів. І все це прикривається облудними гаслами (заявами), як „забірні російських земель“, „братьська допомога“ єдинокровним меншим братнім народам“, „допомога культурно відсталим“ прилучитись до високої російської культури“, „захист і опіка над єдиновірними православними“, „допомога працюючим звільнитись від капіталістичного гноблення“, нарешті, „звільнення і об'єднання братніх слов'янських народів“ і т. д. і т. д.

Сучасні московські „єдинонеділімці“, що оформились тут на еміграції, національно-трудовий рух“ року 1944, зафіксували свою „русску суть“ в „Схемі Національно-Трудового Устрою“. І пояслилися золоті слова в новій мелодії про „...здіснення відвічних прагнень народів Росії і відновлення їх прав“. („Схема Національно-Трудового Устрою“, 1944, ст. 91).

Московський „національно-трудовий рух“ в протилежності большевицькій „Єдиній Неділімі“, що являється базою всесвітньої комуністичної революції побудови комунізму у всьому світі, ставить своїм завданням збудувати свою „Єдину Неділімію“ як могутню московську імперію для себе, для московського народу. При чому, нові (сучасні) „єдинонеділімці“ не відкидають тих надбань (особливо територіальних) і засобів, яких досягла Москва на протязі історії і особливо большевицька Москва, а прагнуть використати ті надбання й засоби для урятування, захисту, розбудови і скріслення своєї „Єдиній Неділімії“.

Відповідно до своєї мети, протилежної меті большевицької Москви, сучасні „єдинонеділімці“ підводять інші соціологічні засади щодо ті надбання і засобів і надають їм іншого зафарблення. Вони протиставляють свою мету меті большевицької Москви і згідно з цим відкидають історичний матеріалізм з його класовою боротьбою і комуністичною ідеологією, а замість них кладуть засаду ідеалістичну соціологію — національно-трудовий солідаризм — з його націоналістичною ідеологією.

Протилежність своїх соціологічних засад з засадами історичного матеріалізму сучасні „єдинонеділімці“ визначають так: „Розвиток людського суспільства супроводжується двома основними протилежними тенденціями: солідаризацією і боротьбою. Виникнення і наявність в суспільстві боротьби ворогуючих груп (напр. клас) є наслідком порушення природної солідарності, є проявом дефекту суспільної свідомості.“

Перевага первісної солідарності в суспільстві змінює його і приводить його до прогресу. Перевага тенденції боротьби веде суспільство до виснаження і занепаду.

Шлях розвитку суспільної свідомості веде від інстинктивної і вродженої солідарності до солідарності свідомої, національної вселюдської!“ („Схема Національно-Трудового Устрою“, стор 10).

І далі: „... не стани і класи, а народи і нації являються природними формами утворення солідаризуючих суспільних груп“. (там же, стор. 12).

I. Большевицька Москва.

A. Держава:

1. Класова за змістом і формою.

2. Класовий імперіалізм.

3. „Союза“. Союз утворено на засадах:

Протилежність своєї ідеології ідеології большевицької Москви, сучасні „єдинонеділімці“ визначають такою заявою: „Ідеям комунізму ми протиставляємо нову ідею Національно-Трудового Солідаризму! Комуністичні партії ми протиставляємо нову силу Національно-Трудового Руху! Насильству інтернаціоналізму ми протиставляємо силу російських націоналістів; большевицькому гнобленню і теророві - розкріпачення і звільнення“. (там же, стор. 95).

Перешкодою для адієснення своєї „Єдиній Неділімі“, сучасні „єдинонеділімці“ вважають московський большевізм і прагнуть усунути цю перешкоду шляхом проведення протибольшевицької революції.

„Большевізм, що поневолив народи Росії і перетворив її в дослідне поле комунізму — базу світової комуністичної революції — с перешкодою на шляху установлення нового Національно-Трудового Устрою.“

... У знищенні большевізму і в побудові Нової Росії — мета Національної Революції. Національна Революція — це єдиний шлях звільнення народів Росії від большевізму“. („Схема Нац.- Тр. Устрою“, 1944, стор. 90).

А як же з націями і народами, віками гнобленіх Москвою?

Дуже просто. Сучасні „єдинонеділімці“ зачисляють їх усіх до єдиної московської нації й примушують їх „добровільно“ боротися проти большевізму за нову „Єдину Неділімію“.

Про людське око вони пишуть про „вільне“ волевиявлення народів, а самі, не питаючись у гноблених народів „волевиявлення“, пильнують, щоб жадна соломинка не впала з московського імперіалістичного воза. Ось що вони говорять з приводу цього питання: „Російська нація — це місця сім'я народів і народностей, що об'єдналися навколо російського народу і усвідомили протягом багатовікової спільноти історичної судьби спільність державних, економічних і культурних інтересів.“

... Всі сини Російської Нації рівноправні — великоруси тунгуси, мордви і калмики: В дальшому своєму розвиткові Російська Нація не потребує ні примусу, ні підкорення. Її історичність ґрунтується на вільному волевиявленні народів! („Схема Нац.- Тр. Устрою“, 1944, ст. 13).

І далі: „До складу Російської Нації належать народи, що мають свої історичні території в межах Російської Союзної Держави“. (там же, ст. 43).

Новітні „єдинонеділімці“ не забувають згадати ї про традиційний Московський опікунізм та місіянізм, заявляючи: „тому, що ідея Росії є ідея справедливого суспільного життя, ідея здіснення правди на землі і саморозвитку не тільки ради себе, але і ради інших, то, визнаючи самобутність Росії, як культурно-історичного явища, слід знати і світове покликання нашої Батьківщини“. (там же, стор. 14).

Як виглядає „правда“, що її збираються здійснити нові „єдинонеділімці“ і чим ця „правда“ відрізняється від „правди“ большевицької Москви?

Порівняємо ці дві „правда“ за книжкою В. А. Карпинського „Суспільний і державний Устрій ССР“, Держ. видав. „Правда“, Москва, 1946 р. та за „Схемою Національно-Трудового Устрою“, 1944 р. При чому, порівняння подаємо лише тих національно-державних організацій, які є в обох схемах державного устрою:

II. Національно-трудова Москва.

A. Держава:

1. Національна (шовіністична) за змістом і формою.

2. Національний імперіалізм

3. „Союза“. Союз утворено на засадах:

а) „добровільності”.

б) „рівноправності”.

Б. Верховна влада.

1. Здійснює диктатуру більшевицької Москви на весь ССРР.

2. Конституційна.

3. Всеоюзний Уряд (московський)

а) Всеоюзна Конституція

б) Уряд діє „всеоюзною“ московською мовою.

В. Союзна Республіка.

1. Має свій державний уряд.

2. Має свою конституцію, що є в повній відповідності до „Союзної“.

3. Суверенна.

Частину свого суверенітету „добровільно“ передає Всеоюзному урядові.

4. Діє рідною мовою.

Г. Автономна область.

1. Звичайна адміністративна область в складі Союзної Республіки.

2. Має права державного самоврядування на своїй території в питаннях внутрішнього життя.

Отже, ці схеми мають повну єдність у відашенні до віками гноблених Москвою народів. Вони є виявом московського імперіалізму, засобом національного нищіння підбитих Москвою народів, державно організаційною формою „Єдиної Неділімог“ Московської Імперії. Такою є московська „правда“.

Віками гноблені Москвою народи свідомі того, що тільки розарощення вічної „тюрми народів“ — московської „Єдиної Неділімог“ — є передумовою для здообуття своєї правди, до утворення своїх самостійних держав. Вони свідомі того, що для розгрому московської „Єдиної Неділімог“ потрібно:

1. Ідеям московського більшевизму і московського націоналізовізму з їхнім імперіалізмом протиставити свою ідею національного визволення.

2. Насильству московського інтернаціоналізму чи націоналізовізму протиставити національні сили націй і народів, гноблених Москвою.

3. Мобілізувати всі духовні і фізичні сили гноблених Москвою націй і народів на боротьбу за звільнення їх від віковічного московського ярма.

4. Бути відданими „своїй батьківщині“ і стіжко служити своєму народові та завжди бути готовими віддати своє життя в боротьбі за звільнення свого народу а московського рабства.

5. Пам'ятати, що доля гноблених Москвою націй і народів залежить від них самих.

6. Об'єднати всі національно-визвольні змагання гноблених Москвою націй і народів і скерувати спільні зусилля на розвалення Московської Імперії.

7. Утворити національні збройні сили окремих Москвою гноблених націй і народів та підпорядкувати їх єдиному військовому централю з представниками від цих націй і народів.

КОЖНИЙ МОЛОДИЙ УКРАЇНЕЦЬ ПОВИНЕН МАТИ „А В А Н Г А Р Д“!

а) „вільного волевиявлення“ (теж „добровільності“).

б) „рівноправності“

Б. Верховна влада.

1. Здійснює диктатуру Національно-Трудової Москви на весь „Союз“. Влада „Єдина Центральна“ для всієї Держави. Тверда, тобто, така, яка неухильно здійснює волю нації“.

2. Конституційна.

3. Всеосійський Уряд (теж „Всеосійський“ московський).

а) Всеосійська Конституція

б) Уряд діє „всеосійською“ московською мовою.

В. Державно самоврядувальні народи

1. Має свій „державно-самоврядувальний витвір“

2. Має свою конституцію, яка є „духом і структурою національно-трудовою“, тобто, в повній відповідності до „Всеосійської“

3. Суверенна.

Частину свого суверенітету добровільно переносить на Всеосійський уряд.

4. Має вільне визначення рідної мови і вживання її в місцевих установах.

Г. Малі самоврядувальні народи.

1. Діють як автономні області Москви.

2. Всі питання місцевого значення розв'язують „відповідно до загальнодержавних інтересів“.

8. Допомогти демократичному світові переконанням в тому, що тривалий мир у світі можливий лише тоді, коли буде розчленовано „тюрму народів“ — Московську Імперію.

Останнім часом із Німеччини чимраз більше виїжджає української молоді на право до інших країн Європи й за океан. На фото: хлопці та дівчата від'їжджають до Бельгії.

о. К. В.

• В ТІ ДНІ У КОВЕЛІ

Українське населення виступало проти обох окупантів

Це був пам'ятний березень 1943 року, коли Україна стояла між двома вогнями. Не встигло селянство позбавитися одного ярма, як із Заходу принесено й накинено ійому друге. Молодші та хоробріші йшли до повстанського запілля збросюю боронити права і честь своєї нації, а жінки й старі чоловіки з болем у серцях залишались вдома, допомагаючи чим можна дорогим своїм синам.

На двинтарі Української Православної Церкви у Ковелі багато людей. Серед них сивовусі волиняни, зажурені жінки, зрівноваженні молодші чоловіки й дівчата. Населення Ковеля прийшло ховати 84 замучених у катівнях НКВД українських борців за правду. Їх замордовано тоді, коли один кровожерний кат України тікав від другого.

Ковельська церква того дня уся була в жалобі. Посередині церкви стояла велика символічна труна, покрита чорною китайкою. На труні лежала мазепинка, а над нею маячив національний прапор. Заупокійну Службу Божу відправляло 12 священиків та архидиякон о. Віталій (тоді ще протодиякон), що прибув до Ковеля разом із делегацією з Рівного. Співали три хори. Під час богослужіння люди не витримували нервового напруження, і церква та двинтар наповнилися риданням.

Після закінчення Служби Божої процесія рушила на кладовище. Народу зібралася така сила, що коли останні виходили з церковного двинтаря, то перші з вінками, хрестом і транспарантами були вже на кладовищі, що стояло за 4 кілометри від церкви. Під час процесіїувесь міський рух припинено. На транспарантах, що їх ніс народ, бути написи: „Країним пам'ятником нашим борцям, що загинули, буде рішуча боротьба з ворогом України!“, „Тримайте гостру зброю, бо тільки це врятує Україну!“, „Слава відважним мученикам нашим, слава Україні!“

Три хори злилися в один, і цілу дорогу на зміну духової оркестри співали стрілецькі пісні та жалібний марш Бетховена. 12 осіб несли символічну труну з дубового дерева. Процесія рухалася в супроводі 30 прапорів, і з них лише один був німецький, а решта 29 — синьо-жовті. Але й того одного німецького прапора ніхто не хотів нести. Довелося переконати одного юнака, що коли не буде цього одного німецького прапора, то не буде наших 29.

Організатор цього величного похорону-демонстрації бл. пам'яті полковник Мацюк об'їжджав процесію на білому коні. Німеські старшини дивилися на все це з розгявленими ротами. Даючи дозвіл на похорон 84-х замучених ковельчан, вони ніколи не сподівалися, що цей похорон обернеться в таку могутню національну демонстрацію. Навпаки, гебітскомісар вважав, що похорон замучених большевиками українців буде німцям на користь, бо це, нібито, мало бути проти большевиків. Сталося інакше. Цей похорон перетворився в демонстрацію і проти большевиків, і проти нацистів, бо написи на транспарантах закликали український народ до „боротьби з ворогом“, а 29 національних прапорів скріплювали цей заклик.

На кладовищі велелюдний народ став півколом біля виритої братської могили. В центрі стояла символічна труна. Повітря було згущене. Мертві катовані тіла 84-х українців лежали із зв'язаними руками, деякі з розбитими черепами. Матері й жінки з розпачу кидались у могилу, іх ледве могли стريمати, а сивоволосі батьки стояли з міцно затиснутими устами. В їхніх очах горіла ненависть до обох „визволителів“, бо другий син був уже в катівні Гестапо. Останнє прощальне слово виголосив о. Віталій. Німецькі старшини дозволили говорити лише 5 хвилин. Слова прощення, як і спів вічної пам'яті, супроводжувалися ще більше, ніж у церкві, голосним риданням зворушеного народу. Людський плач линув до самого неба. Той плаччув Бог і більше ніхто.

Після похорону додому треба було вертатися глухими завулками, бо в центрі міста Гестапо вже полювало на організаторів величного ковельського похорону-демонстрації... Гестапо вдалося частину спіймати й замордувати. Загинув тоді і головний організатор похорону полковник Мацюк...

Такого національного здвигу багато людей не бачили павіть за легших обставин. Коли мені в одному місці на Волині довелось інформувати про ковельський похорон, один із присутніх так зворувився, що не міг собі уявити, що це творилося за нацистської окупації. „Так це було в 1917 році?“ — питав тоді присутній.

Пам'ять про загиблих братів і сестер у застінках НКВД й Гестапо вічно житиме в наших серцях і кликатиме нас до боротьби за визволення України.

Цікавий факт .
ЗАСТУПНИК ІБСЕНА

В кінці XIX століття місто Мюнхен було центром великого літературного руху. До каварень сходилися письменники, мальярі, артисти, дискутуючи за склянкою кави про вартість свого мистецтва.

До однієї з каварень регулярно, біля 3-ої години дня, заходив великий норвезький драматург і поет Генріх Ібсен. Каварня знаходилася напроти державного театру, де ставилася не одна п'єса Ібсена. Мабуть те місце було дороге, і близьке великому норвежцеві.

Як правило, Ібсен у каварні не встравав у розмови й мовчкі прочитував різні часописи, спеціально для нього підготовлені. Все ж Ібсенова присутність у каварні була відома для багатьох інших гостей, а з часом вістка про його перебування рознеслася по околиці міста і гостей збиралося чимраз більше. З тієї нагоди власник каварні мав великі прибутки. Тому він особливо піклувався про Ібсена, як про виняткового гостя.

Та сталося так, що одного літа Ібсен не приїхав до Мюнхена і власник каварні втратив через те чимало прибутку, бо гостей дуже порідшало. Власник замислився, що йому робити. І він вирішив застуپити Ібсена кимсь іншим. Після довгих розшукув власник каварні знайшов у Мюнхені та найняв до себе на працю безробітнього артиста, який своїм ростом та будовою був подібний до Ібсена. Загримований артист у ролі Ібсена у визначений час заходив до каварні й сідав на Ібсенове місце. Хоч він не знову норвежської мови й не цікавився читанням газет, все ж мусив виконувати рухи і поведінку Ібсена. Прибутки власника мюнхенської каварні таким чином знову підвищилися.

Драматичний гурток табору „Сомме-Казерпе“, що складається переважно з молоді, з неабияким успіхом поставив п'єсу М. Кропивницького „Дай серцеві волю, заведе в неволю.“ На фото: фрагменти з вистави.

„АВАНГАРД“ — ілюстрований місячник української молоді на еміграції. Додаток до журналу „ПУ-ГУ“. Редакція колегія. Відповідальний редактор Петро Кізко.
Адреса редакції: MUNCHEN Dachauer Str. 9/II. — Monthly supplement for youth to „P.U.-H.U.“ Druck: A. Bilous.

Ціна 3 нім. марки

Фото на обкладинках: на першій — „Запорожець“ у виконанні молодого танцювального ансамблю табору „Сомме-Казернє“, що взяв участь у великому сумівському святі у Фраймані; на останній — юнак-пластун під час подорожі-експурсії в Альпах.